

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра політології, історії і філософії

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
бакалавр

на тему: «Місцеве самоврядування сучасної України: стан, проблеми та
перспективи розвитку»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Політологія
спеціальності 052 Політологія
ступеня вищої освіти бакалавр
групи 052ПОЛІТбд_41
Коваленко М. О.
Керівник: Приходько С. М.
Рецензент: Кононенко М. М.

Полтава 2026

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет обліку та фінансів

Кафедра політології, історії і філософії

Освітня програма Політологія

Спеціальність 052 Політологія

Рівень вищої освіти бакалаврський

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Тамара ШАРАВАРА

16 травня 2025 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Коваленка Микити Олександровича

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Місцеве самоврядування сучасної України: стан, проблеми та перспективи розвитку»

керівник роботи: кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Приходько Сергій Миколайович

Затверджено засіданням кафедри протокол № 15 від 02 червня 2025 р.

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи 15 травня 2026 р.

3. Вихідні дані до роботи: інформаційні джерела та наукові дослідження відповідно до тематики кваліфікаційної роботи

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи дослідження місцевого самоврядування.

Розділ 2. Інститут місцевого самоврядування: демократичні принципи.

Розділ 3. Проблеми та перспективи розвитку місцевого самоврядування в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу: схеми, рисунки, графіки, діаграми за темою та об'єктом дослідження.

6. Дата видачі завдання: 16 травня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір і затвердження теми роботи.	02.04.2025 р. – 30.04.2025 р.	
2	Складання та погодження розгорнутого плану та завдання на кваліфікаційну роботу	01.05.2025р. – 15.05.2025 р.	
3	Опрацювання літературних джерел	16.05.2025 р. – 30.06.2025 р.	
4	Збір, вивчення і обробка інформації, необхідної для виконання роботи	16.05.2025 р. – 24.04.2026 р.	
5	Виконання теоретичних розділів роботи	16.05.2025 р. – 20.03.2026 р.	
6	Виконання дослідницького розділу роботи	02.02.2026 р. – 20.03.2026 р.	
7	Оформлення тексту роботи	08.05.2025 р. – 15.05.2025 р.	
8	Попередній захист роботи на кафедрі	15.05.2025 р.	
9	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень і пропозицій	18.05.2025 р. – 26.05.2026 р.	
10	Нормо-контроль	27.05.2026 р. – 28.05.2026 р.	
11	Захист кваліфікаційної роботи	16.06.2026 р.	

Здобувач вищої освіти

(підпис) Микита КОВАЛЕНКО

Керівник роботи

(підпис) Сергій ПРИХОДЬКО

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	8
1.1. Поняття, сутність та принципи місцевого самоврядування	8
1.2. Сучасні моделі місцевого самоврядування	14
РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУТ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ДЕМОКРАТИЧНІ ПРИНЦИПИ	21
2.1. Розвиток і сучасний стан місцевого самоврядування в Україні	21
2.2. Політика децентралізації	27
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	34
3.1. Основні проблеми функціонування місцевого самоврядування на сучасному етапі	34
3.2. Перспективи та напрями вдосконалення системи місцевого самоврядування в Україні	40
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46

ВСТУП

Актуальність теми. Розбудова демократичної політичної системи та формування ефективної моделі публічного управління в Україні залишаються одними з найважливіших завдань сучасного державотворення. Особливого значення у цьому процесі набуває розвиток системи місцевого самоврядування, яке виступає важливим елементом демократичного устрою держави та забезпечує реалізацію права громадян на участь в управлінні місцевими справами.

У сучасних умовах місцеве самоврядування розглядається як одна з основних складових демократичного суспільства. Саме ефективно організована система місцевого самоврядування сприяє розвитку територіальних громад, підвищенню рівня життя населення, забезпеченню відкритості влади та посиленню взаємодії між державою і суспільством. Досвід демократичних країн свідчить про те, що стабільність політичної системи значною мірою залежить від рівня розвитку місцевого самоврядування та ефективності механізмів місцевої демократії.

В Україні процес формування сучасної системи місцевого самоврядування розпочався після проголошення незалежності та набув особливої актуальності в умовах проведення реформи децентралізації влади. Передача частини повноважень та фінансових ресурсів органам місцевого самоврядування створила передумови для посилення ролі територіальних громад у вирішенні питань місцевого значення. Водночас процес реформування місцевого самоврядування супроводжується низкою проблем, серед яких недостатній рівень фінансового забезпечення окремих громад, недосконалість законодавчого регулювання, кадрові труднощі, нерівномірність розвитку територій та необхідність подальшого вдосконалення механізмів взаємодії органів місцевого самоврядування з органами державної влади.

Особливої актуальності проблематика розвитку місцевого самоврядування

набула в умовах воєнного стану та необхідності післявоєнного відновлення України. Органи місцевого самоврядування відіграють важливу роль у забезпеченні життєдіяльності територіальних громад, підтримці внутрішньо переміщених осіб, організації гуманітарної допомоги та відновленні об'єктів інфраструктури. Саме тому питання визначення сучасного стану, основних проблем та перспектив розвитку місцевого самоврядування є надзвичайно важливими як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано на кафедрі політології, історії і філософії в рамках виконання проєкту програми Еразмус+, напряму Жан Моне «Участь громадян та соціальний діалог як ключові фактори в розбудові сталих територіальних громад: успішні практики ЄС для України» .

Метою роботи є дослідження сучасного стану місцевого самоврядування в Україні, визначення основних проблем його функціонування та обґрунтування перспектив і напрямів подальшого розвитку.

Поставлена мета досягається шляхом реалізації таких **завдань**:

- визначити поняття, сутність та принципи місцевого самоврядування;
- проаналізувати сучасні моделі місцевого самоврядування;
- дослідити розвиток і сучасний стан місцевого самоврядування в Україні;
- визначити особливості політики децентралізації;
- з'ясувати основні проблеми функціонування місцевого самоврядування на сучасному етапі;
- визначити перспективи та напрями вдосконалення системи місцевого самоврядування в Україні.

Об'єкт дослідження – система місцевого самоврядування в Україні.

Предмет дослідження – проблеми та перспективи розвитку місцевого самоврядування в Україні в умовах демократичного реформування держави.

Методи дослідження були використані з урахуванням визначеної мети і завдань, обраних предмету та об'єкту дослідження. Зокрема, загальнонаукові (аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, індукція, дедукція). Вони дали змогу визначити особливості функціонування місцевого самоврядування як важливого елементу демократичної політичної системи.

Використання методу системного аналізу та структурно-функціонального методу дало змогу розкрити принципи організації системи місцевого самоврядування в Україні та демократичних країнах. Застосування порівняльного методу сприяло зіставленню моделей місцевого самоврядування в різних країнах світу та визначенню можливостей використання зарубіжного досвіду в Україні.

Огляд використаних джерел. Проблеми функціонування та розвитку місцевого самоврядування досліджувалися багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями. Теоретичні та практичні аспекти місцевого самоврядування, децентралізації влади та реформування системи публічного управління розглянуті у працях Ю. Ганущака, А. Ткачука, В. Утвенка, А. Лелеченка, Х. Хачатуряна та інших дослідників.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у комплексному дослідженні сучасного стану місцевого самоврядування в Україні, визначенні основних проблем його функціонування та обґрунтуванні перспектив розвитку в умовах демократичного реформування держави. Проаналізовано основні напрями децентралізації влади та визначено особливості розвитку системи місцевого самоврядування в сучасних умовах.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів для подальшого вдосконалення системи місцевого самоврядування в Україні, підвищення ефективності діяльності органів місцевої влади та розвитку територіальних громад.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі

вступу, трьох розділів, які поділені на шість підрозділів, та загальних висновків до роботи, а також списку використаних джерел, який розміщений на 4 сторінках (налічує 40 найменувань). Загальний обсяг роботи 49 сторінок.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1.1. Поняття, сутність та принципи місцевого самоврядування

Місцеве самоврядування є однією з найважливіших складових демократичної політичної системи сучасної держави. Воно забезпечує реалізацію права громадян на участь в управлінні місцевими справами, сприяє розвитку територіальних громад та виступає важливим механізмом взаємодії населення з органами публічної влади. Рівень розвитку місцевого самоврядування розглядається як один із головних показників демократичності держави, оскільки саме на місцевому рівні громадяни мають найбільші можливості для безпосередньої участі у вирішенні суспільно важливих питань.

У сучасних умовах місцеве самоврядування є не лише формою організації влади на місцевому рівні, але й важливим інститутом громадянського суспільства. Воно забезпечує можливість територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів держави. Саме тому розвиток ефективної системи місцевого самоврядування є необхідною умовою побудови правової, демократичної та соціальної держави [9].

Поняття місцевого самоврядування закріплене у Конституції України та Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні». Відповідно до статті 140 Конституції України місцеве самоврядування є правом територіальної громади — жителів села, селища чи міста — самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України. У Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» місцеве самоврядування визначається як гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади

самостійно або під відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення [13].

Важливе значення для розуміння сутності місцевого самоврядування має Європейська хартія місцевого самоврядування, ухвалена Радою Європи у 1985 році. У цьому документі місцеве самоврядування визначається як право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ під власну відповідальність та в інтересах місцевого населення. Україна ратифікувала Європейську хартію місцевого самоврядування у 1997 році, що стало важливим кроком на шляху розвитку демократичних принципів місцевої влади.

Сутність місцевого самоврядування полягає у децентралізації влади та передачі частини владних повноважень від центральних органів державної влади органам місцевого самоврядування. Такий підхід сприяє більш ефективному управлінню територіями, оскільки місцеві органи влади краще обізнані з потребами населення та специфікою розвитку конкретної території. Місцеве самоврядування дозволяє забезпечити більш оперативне вирішення питань соціально-економічного розвитку, благоустрою, житлово-комунального господарства, освіти, охорони здоров'я та інших сфер місцевого значення [2. С.309].

Місцеве самоврядування характеризується рядом ознак, які визначають його особливості як інституту публічної влади. Насамперед воно має публічний характер, оскільки діяльність органів місцевого самоврядування спрямована на задоволення потреб територіальної громади. Органи місцевого самоврядування формуються населенням шляхом виборів, що забезпечує демократичний характер їх функціонування. Важливою ознакою є також організаційна та фінансова самостійність органів місцевого самоврядування у межах повноважень, визначених законодавством.

Основу місцевого самоврядування становить територіальна громада. Саме

територіальна громада є первинним суб'єктом місцевого самоврядування та носієм його функцій і повноважень. До системи місцевого самоврядування в Україні належать територіальні громади, сільські, селищні та міські ради, їх виконавчі органи, районні та обласні ради, а також органи самоорганізації населення [11].

Важливе значення для функціонування системи місцевого самоврядування мають його принципи. Вони визначають основні засади організації та діяльності органів місцевого самоврядування, забезпечують їх демократичний характер та ефективність функціонування.

Основні принципи місцевого самоврядування визначені Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Європейською хартією місцевого самоврядування. До них належать: народовладдя, законність, гласність, колегіальність, поєднання місцевих і державних інтересів, виборність, правова та фінансова самостійність, підзвітність перед територіальною громадою та державна підтримка місцевого самоврядування.

Принцип народовладдя означає, що джерелом влади є народ, який здійснює місцеве самоврядування безпосередньо або через обрані органи. Населення має право брати участь у місцевих референдумах, громадських слуханнях, зборах громадян та інших формах місцевої демократії.

Принцип законності передбачає, що органи місцевого самоврядування повинні діяти виключно в межах Конституції та законів України. Будь-які рішення органів місцевого самоврядування не можуть суперечити чинному законодавству [16. С.55].

Принцип гласності забезпечує відкритість та доступність інформації про діяльність органів місцевого самоврядування. Населення повинно бути поінформоване про рішення місцевої влади, напрями використання бюджетних коштів та реалізацію місцевих програм розвитку.

Одним із найважливіших принципів є фінансова самостійність місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування повинні мати достатню матеріально-фінансову базу для виконання своїх функцій. Основою фінансової самостійності є місцеві бюджети, комунальна власність та інші ресурси територіальних громад.

Важливим принципом функціонування сучасного місцевого самоврядування є принцип децентралізації та субсидіарності. Він передбачає, що рішення повинні прийматися на тому рівні влади, який є найближчим до громадян та здатний найбільш ефективно забезпечити вирішення конкретних питань.

У сучасних умовах місцеве самоврядування в Україні перебуває у стані активного реформування. Проведення політики децентралізації сприяло розширенню повноважень територіальних громад, підвищенню рівня їх фінансової спроможності та посиленню ролі місцевої влади у системі публічного управління. Разом із тим подальший розвиток місцевого самоврядування потребує вдосконалення законодавства, зміцнення фінансової основи громад та розвитку механізмів місцевої демократії.

Таким чином, місцеве самоврядування є важливим інститутом демократичної держави, який забезпечує реалізацію права громадян на участь в управлінні місцевими справами, сприяє розвитку територіальних громад та підвищує ефективність системи публічного управління. Реалізація принципів місцевого самоврядування є необхідною умовою побудови сучасної демократичної та правової держави.

Теоретичні підходи до розуміння місцевого самоврядування. У науковій літературі існують різні підходи до визначення сутності місцевого самоврядування. Формування сучасних концепцій місцевого самоврядування відбувалося протягом тривалого історичного періоду під впливом розвитку демократичних інститутів, становлення громадянського суспільства та еволюції

системи публічної влади [32. С.208].

Однією з перших стала громадівська теорія місцевого самоврядування, відповідно до якої територіальна громада розглядалася як самостійний суб'єкт суспільного життя, що має природне право на самостійне вирішення місцевих питань. Прихильники цієї теорії вважали, що місцеве самоврядування не є частиною державної влади, а виступає окремою формою громадської самоорганізації населення.

Згодом сформувалася державницька теорія місцевого самоврядування, відповідно до якої органи місцевого самоврядування розглядаються як складова системи державного управління. У межах цього підходу місцеве самоврядування здійснює частину функцій державної влади на місцевому рівні та діє в межах повноважень, визначених державою.

У сучасних демократичних державах найбільш поширеним є змішаний підхід до розуміння місцевого самоврядування, який поєднує елементи громадівської та державницької теорій. Органи місцевого самоврядування мають певну самостійність, однак одночасно є складовою системи публічного управління та взаємодіють із державними органами влади.

Важливу роль у розвитку теорії місцевого самоврядування відіграє концепція муніципальної демократії. Вона передбачає активну участь населення у вирішенні питань місцевого значення через вибори, місцеві референдуми, громадські слухання, електронні петиції та інші форми прямої демократії. Розвиток муніципальної демократії сприяє підвищенню рівня громадянської активності та зміцненню зв'язку між населенням і органами місцевої влади.

Функції місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування виконує важливі функції у системі публічного управління держави. Його діяльність спрямована на забезпечення належного рівня життєдіяльності територіальних громад та задоволення потреб населення [24. С.117].

Однією з основних функцій є політична функція. Вона полягає у

забезпеченні участі населення в управлінні місцевими справами та реалізації принципів демократії на місцевому рівні. Завдяки діяльності органів місцевого самоврядування громадяни отримують можливість впливати на прийняття управлінських рішень.

Економічна функція місцевого самоврядування пов'язана із забезпеченням соціально-економічного розвитку територій, формуванням та виконанням місцевих бюджетів, управлінням комунальною власністю та створенням умов для розвитку підприємництва.

Соціальна функція полягає у забезпеченні населення необхідними соціальними послугами, підтримці системи освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та культурного розвитку територіальних громад.

Важливою є також управлінська функція, яка передбачає організацію роботи місцевих органів влади, координацію діяльності комунальних установ, контроль за використанням місцевих ресурсів та реалізацію програм розвитку територій.

Крім того, органи місцевого самоврядування виконують екологічну функцію, яка пов'язана із забезпеченням раціонального використання природних ресурсів, охороною довкілля та благоустроєм населених пунктів.

Форми здійснення місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування здійснюється у двох основних формах — безпосередній та представницькій.

Безпосередня форма передбачає участь громадян у вирішенні питань місцевого значення безпосередньо. До таких форм належать місцеві референдуми, громадські слухання, загальні збори громадян, місцеві ініціативи, електронні петиції та інші механізми прямої демократії.

Представницька форма місцевого самоврядування реалізується через діяльність виборних органів місцевої влади — сільських, селищних та міських рад, а також їх виконавчих органів. Саме ці органи ухвалюють рішення щодо розвитку територіальної громади, затверджують місцеві бюджети та здійснюють

управління комунальною власністю.

Важливу роль у системі місцевого самоврядування відіграють посадові особи місцевого самоврядування, зокрема сільські, селищні та міські голови. Вони представляють територіальну громаду, організовують роботу виконавчих органів ради та забезпечують реалізацію рішень місцевих рад.

Значення місцевого самоврядування для демократичного розвитку держави. Місцеве самоврядування має важливе значення для забезпечення демократичного розвитку держави та формування громадянського суспільства. Саме на місцевому рівні найбільш повно реалізуються принципи народовладдя, відкритості влади та участі громадян у процесі прийняття рішень.

Ефективна система місцевого самоврядування сприяє зміцненню демократичних інститутів, підвищенню рівня довіри населення до органів влади та розвитку політичної культури громадян. Крім того, місцеве самоврядування забезпечує більш ефективне використання ресурсів та дозволяє враховувати особливості розвитку окремих територій.

У сучасних умовах особливого значення набуває роль місцевого самоврядування у забезпеченні стійкості держави в умовах кризових ситуацій. Під час воєнного стану органи місцевого самоврядування забезпечують організацію гуманітарної допомоги, підтримку населення, відновлення інфраструктури та координацію діяльності місцевих служб.

Таким чином, місцеве самоврядування є важливим механізмом демократичного управління та невід'ємною складовою сучасної правової держави. Його ефективне функціонування сприяє розвитку територіальних громад, підвищенню рівня життя населення та зміцненню демократичних засад суспільства.

1.2. Сучасні моделі місцевого самоврядування

У сучасному світі існують різні моделі організації місцевого самоврядування, які сформувалися під впливом історичних, політичних, економічних та правових особливостей розвитку держав. Кожна країна формує власну систему місцевого самоврядування відповідно до національних традицій, рівня демократичного розвитку та особливостей державного устрою. Водночас більшість сучасних моделей місцевого самоврядування базується на загальновизнаних демократичних принципах, закріплених у міжнародних правових актах, насамперед у Європейській хартії місцевого самоврядування [9].

Сучасні моделі місцевого самоврядування відрізняються рівнем самостійності органів місцевої влади, характером взаємодії з центральними органами державної влади, способами формування місцевих органів управління та обсягом їхніх повноважень. У науковій літературі найчастіше виділяють англосаксонську, континентальну та змішану моделі місцевого самоврядування.

Англосаксонська модель місцевого самоврядування. Англосаксонська модель місцевого самоврядування сформувалася у Великій Британії та набула поширення у США, Канаді, Австралії та інших англосаксонських країнах. Головною особливістю цієї моделі є високий рівень автономії органів місцевого самоврядування та мінімальне втручання держави у їхню діяльність.

Органи місцевого самоврядування в межах англосаксонської моделі мають широкі повноваження щодо вирішення питань місцевого значення, формування бюджету, управління комунальною власністю та розвитку територій. Держава здійснює контроль переважно за законністю діяльності місцевих органів влади, не втручаючись безпосередньо у процес прийняття управлінських рішень.

Характерною ознакою англосаксонської моделі є відсутність на місцевому рівні спеціальних представників центральної влади, які б контролювали діяльність органів місцевого самоврядування. Основними формами контролю є судовий нагляд та фінансовий аудит.

Перевагами цієї моделі є високий рівень демократичності, оперативність ухвалення рішень, фінансова самостійність місцевих органів влади та активна участь населення у вирішенні питань місцевого значення. Водночас недоліком може бути нерівномірність розвитку окремих територій через різний рівень економічного потенціалу громад.

Континентальна модель місцевого самоврядування. Континентальна модель місцевого самоврядування сформувалася у Франції та поширилася у багатьох країнах континентальної Європи, зокрема в Італії, Іспанії, Бельгії та інших державах. Для цієї моделі характерним є поєднання місцевого самоврядування з системою державного управління.

Органи місцевого самоврядування у межах континентальної моделі мають певну самостійність, однак їх діяльність перебуває під контролем державної влади. На місцевому рівні функціонують представники центральної влади — префекти або державні адміністрації, які здійснюють нагляд за законністю рішень органів місцевого самоврядування.

Континентальна модель характеризується чіткою ієрархією управління та значною роллю держави у координації діяльності місцевих органів влади. Такий підхід дозволяє забезпечити єдність державної політики та стабільність системи управління.

Перевагою континентальної моделі є високий рівень державного контролю за дотриманням законодавства та ефективністю управління. Недоліком може бути надмірна централізація влади, яка обмежує самостійність територіальних громад та знижує оперативність ухвалення рішень.

Змішана модель місцевого самоврядування. Змішана модель поєднує елементи англосаксонської та континентальної систем місцевого самоврядування. Вона поширена у Німеччині, Австрії, Польщі та деяких інших європейських державах.

Для змішаної моделі характерним є поєднання широких повноважень

органів місцевого самоврядування із наявністю механізмів державного контролю. Органи місцевої влади мають значну фінансову та організаційну самостійність, однак держава здійснює контроль за законністю їх діяльності.

Однією з найбільш ефективних вважається німецька модель місцевого самоврядування, яка базується на принципах субсидіарності, фінансової самостійності та відповідальності територіальних громад. Принцип субсидіарності передбачає, що рішення повинні прийматися на тому рівні влади, який є найближчим до громадян та здатний найбільш ефективно вирішити конкретне питання.

Польська модель місцевого самоврядування є важливим прикладом для України у процесі реформування системи публічного управління. Саме досвід Польщі значною мірою був використаний під час реалізації реформи децентралізації в Україні. Польська система характеризується фінансовою самостійністю громад, ефективним розподілом повноважень та високим рівнем місцевої демократії [35. С.144].

Іберійська модель місцевого самоврядування. У науковій літературі також виділяють іберійську модель місцевого самоврядування, характерну для Іспанії, Португалії та країн Латинської Америки. Її особливістю є значна роль виборних посадових осіб та поєднання елементів місцевого самоврядування з централізованою системою державного управління.

Радянська модель місцевого самоврядування. Окремо виділяють радянську модель місцевого управління, яка існувала у СРСР та країнах соціалістичного табору. Для цієї моделі характерною була повна централізація влади та підпорядкування місцевих органів центральному державному апарату. Формально місцеві ради існували як органи народного представництва, однак фактично не мали реальної самостійності.

Після здобуття незалежності Україна відмовилася від радянської моделі та розпочала процес формування демократичної системи місцевого

самоврядування відповідно до європейських стандартів.

Європейські стандарти місцевого самоврядування. Важливу роль у розвитку сучасних моделей місцевого самоврядування відіграють міжнародні стандарти, закріплені у документах Ради Європи та Європейського Союзу. Основним міжнародним документом у цій сфері є Європейська хартія місцевого самоврядування.

Європейські стандарти передбачають:

- правову автономію органів місцевого самоврядування;
- фінансову самостійність територіальних громад;
- виборність місцевих органів влади;
- право громадян на участь у місцевому управлінні;
- державні гарантії місцевого самоврядування;
- принцип субсидіарності.

У сучасних умовах більшість європейських держав прагнуть до розвитку ефективних моделей місцевого самоврядування шляхом децентралізації влади, розширення повноважень територіальних громад та підвищення рівня їх фінансової незалежності [40].

Значення зарубіжного досвіду для України. Україна у процесі реформування системи місцевого самоврядування активно використовує досвід європейських держав. Особливого значення набуває впровадження принципів децентралізації, фінансової самостійності громад та розвитку механізмів місцевої демократії.

Використання позитивного зарубіжного досвіду дозволяє вдосконалити систему місцевого самоврядування в Україні, підвищити ефективність діяльності органів місцевої влади та забезпечити сталий розвиток територіальних громад [30].

Таким чином, сучасні моделі місцевого самоврядування демонструють різні підходи до організації місцевої влади та взаємодії держави з

територіальними громадами. Їх ефективність залежить від рівня демократичного розвитку держави, фінансової спроможності громад та здатності органів влади забезпечити баланс між централізацією і самостійністю місцевого управління.

Суттєвий вплив на формування моделей місцевого самоврядування має форма державного устрою. У федеративних та унітарних державах система організації місцевої влади має свої особливості, які визначаються розподілом повноважень між центральними та місцевими органами влади.

У федеративних державах місцеве самоврядування функціонує в умовах розподілу влади між федеральним центром, суб'єктами федерації та органами місцевого самоврядування. Така система характерна для Німеччини, США, Канади, Швейцарії та інших держав. У цих країнах регіони мають значну самостійність у вирішенні питань місцевого розвитку, формуванні бюджетів та організації місцевого управління.

Для федеративних держав характерним є високий рівень фінансової автономії територій та ширші можливості для реалізації регіональної політики. Водночас така система потребує чіткого розмежування повноважень між різними рівнями влади для уникнення конфліктів компетенції.

В унітарних державах система місцевого самоврядування є більш централізованою. Центральна влада здійснює координацію діяльності місцевих органів управління та визначає основні напрями державної політики. Саме така форма державного устрою характерна для України, Франції, Польщі та інших європейських держав.

У сучасних умовах навіть унітарні держави прагнуть до посилення ролі місцевого самоврядування шляхом децентралізації влади та розширення повноважень територіальних громад. Це сприяє підвищенню ефективності публічного управління та розвитку місцевої демократії [20. С.196].

Однією з головних тенденцій розвитку сучасного місцевого самоврядування є децентралізація влади. У більшості демократичних держав

відбувається процес передачі частини повноважень та фінансових ресурсів від центральних органів влади до органів місцевого самоврядування.

Децентралізація сприяє підвищенню ефективності управління, оскільки органи місцевої влади краще обізнані з потребами населення та особливостями розвитку територій. Крім того, вона забезпечує більш активну участь громадян у процесі прийняття управлінських рішень та сприяє розвитку громадянського суспільства.

У країнах Європейського Союзу децентралізація стала одним із найважливіших напрямів реформування системи публічного управління. Особливого значення набуває принцип субсидіарності, відповідно до якого рішення повинні прийматися на тому рівні влади, який є найближчим до громадян та здатний найбільш ефективно вирішити конкретне питання.

Для України політика децентралізації має важливе значення у контексті реформування системи місцевого самоврядування. Проведення реформи децентралізації сприяло створенню об'єднаних територіальних громад, розширенню їхніх повноважень та зміцненню фінансової спроможності місцевих бюджетів.

Проблеми функціонування сучасних моделей місцевого самоврядування. Попри значні переваги сучасних моделей місцевого самоврядування, більшість держав стикаються з певними проблемами у цій сфері. Однією з найпоширеніших проблем є недостатній рівень фінансового забезпечення територіальних громад [5. С.186].

У багатьох країнах місцеві органи влади залишаються залежними від центрального бюджету, що обмежує їх можливості щодо реалізації місцевих програм розвитку. Особливо це стосується невеликих територіальних громад із низьким рівнем економічного розвитку.

Іншою проблемою є нерівномірність розвитку територій. Різний рівень економічного потенціалу регіонів призводить до значних відмінностей у якості

публічних послуг, розвитку інфраструктури та рівні життя населення.

Суттєвим викликом є також проблема забезпечення ефективного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування. З одного боку, надмірний державний контроль може обмежувати самостійність громад, а з іншого — недостатній контроль може сприяти неефективному використанню ресурсів та поширенню корупції.

У сучасних умовах важливою проблемою залишається також кадрове забезпечення органів місцевого самоврядування. Для ефективного управління територіальними громадами необхідні висококваліфіковані фахівці у сфері економіки, права, фінансів та публічного управління.

Значення сучасних моделей місцевого самоврядування для розвитку демократії. Сучасні моделі місцевого самоврядування відіграють важливу роль у забезпеченні демократичного розвитку держави. Вони створюють умови для активної участі громадян у процесі управління, сприяють розвитку громадянського суспільства та забезпечують відкритість діяльності органів влади.

Ефективне місцеве самоврядування сприяє підвищенню рівня довіри населення до державних інституцій, зміцненню демократичних цінностей та формуванню відповідального громадянства. Саме на місцевому рівні найбільш повно реалізуються принципи народовладдя та участі громадян у прийнятті рішень [2. С.308].

Таким чином, сучасні моделі місцевого самоврядування є важливим елементом демократичної системи державного управління. Їх розвиток спрямований на забезпечення ефективного управління територіями, розширення прав територіальних громад та вдосконалення механізмів взаємодії між державою і суспільством.

РОЗДІЛ 2

ІНСТИТУТ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ДЕМОКРАТИЧНІ ПРИНЦИПИ

2.1. Розвиток і сучасний стан місцевого самоврядування в Україні

Місцеве самоврядування в Україні пройшло складний і тривалий шлях становлення та розвитку. Його формування відбувалося під впливом історичних, політичних, соціально-економічних та правових чинників, пов'язаних із процесом державотворення та розвитком демократичної політичної системи. Сучасне місцеве самоврядування є важливою складовою системи публічного управління та одним із ключових механізмів реалізації народовладдя [12].

Історичні витoki місцевого самоврядування на українських землях беруть початок ще з часів Київської Русі. У цей період важливу роль у суспільному житті відігравали народні збори — віче, які можна вважати однією з перших форм місцевого самоврядування. Віче виконувало функції колективного прийняття рішень щодо важливих питань життя громади та забезпечувало участь населення в управлінні.

Подальший розвиток місцевого самоврядування пов'язаний із магдебурзьким правом, яке поширювалося на українських землях у період Середньовіччя. Магдебурзьке право надавало містам право на самоврядування, створення виборних органів влади та незалежність у вирішенні питань місцевого значення. Саме воно стало важливим етапом розвитку місцевої демократії на українських територіях.

У період козацької держави значну роль у місцевому управлінні відігравали козацькі ради, які базувалися на принципах виборності та колегіальності. Козацьке самоврядування забезпечувало участь населення у вирішенні суспільно важливих питань та мало виражений демократичний

характер.

У XIX столітті на українських землях, що входили до складу Російської імперії, діяли земства — органи місцевого самоврядування, які займалися питаннями освіти, охорони здоров'я, благоустрою та розвитку місцевої інфраструктури. Земська реформа 1864 року стала важливим кроком у розвитку місцевого управління, хоча діяльність земств перебувала під контролем центральної влади [37. С.65].

У радянський період система місцевого управління мала формальний характер. Органи місцевої влади були складовою централізованої системи державного управління та фактично не мали реальної самостійності. Місцеві ради формально вважалися органами народного представництва, однак їхня діяльність повністю контролювалася партійним апаратом.

Централізований характер управління призводив до обмеження ініціативності місцевих органів влади та їхньої фінансової залежності від центрального бюджету. Більшість важливих рішень ухвалювалася на державному рівні, а місцеві органи виконували переважно адміністративні функції.

Попри це, у радянський період була сформована система адміністративно територіального устрою, окремі елементи якої збереглися і після проголошення незалежності України.

Новий етап розвитку місцевого самоврядування розпочався після проголошення незалежності України у 1991 році. Одним із найважливіших завдань молодій державі стало формування демократичної системи публічного управління та створення ефективної моделі місцевого самоврядування.

Важливе значення для розвитку місцевого самоврядування мало прийняття Конституції України у 1996 році. У Конституції місцеве самоврядування було визнано однією з основ конституційного ладу держави. Стаття 140 Конституції України визначила місцеве самоврядування як право територіальної громади

самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України [39. С.99].

У 1997 році був ухвалений Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», який визначив систему місцевого самоврядування, повноваження органів місцевої влади, принципи їх діяльності та гарантії функціонування. Прийняття цього закону стало важливим етапом розвитку демократичної системи місцевого самоврядування в Україні.

Система місцевого самоврядування в Україні включає територіальні громади, сільські, селищні та міські ради, їх виконавчі органи, районні та обласні ради, а також органи самоорганізації населення. Первинним суб'єктом місцевого самоврядування є територіальна громада [14. С.211].

Одним із найважливіших етапів розвитку місцевого самоврядування в Україні стала реформа децентралізації, яка розпочалася у 2014 році. Її основною метою було підвищення ефективності місцевого управління, передача частини повноважень та фінансових ресурсів органам місцевого самоврядування, а також формування спроможних територіальних громад [15].

У межах реформи було створено об'єднані територіальні громади, яким передано значну частину повноважень у сферах освіти, охорони здоров'я, земельних відносин, житлово-комунального господарства та соціального захисту населення.

Важливим елементом реформи стала фінансова децентралізація. Місцеві бюджети отримали додаткові джерела надходжень, що сприяло зміцненню фінансової спроможності територіальних громад. Органи місцевого самоврядування отримали можливість самостійно реалізовувати програми соціально-економічного розвитку та модернізації інфраструктури.

Реформа децентралізації також сприяла розвитку місцевої демократії, розширенню участі громадян у процесі прийняття рішень та підвищенню рівня відповідальності місцевої влади перед населенням [30].

На сучасному етапі місцеве самоврядування в Україні перебуває у стані активного реформування та адаптації до європейських стандартів демократичного врядування. Органи місцевого самоврядування отримали ширші повноваження та більше можливостей для самостійного вирішення питань місцевого значення.

Сучасна система місцевого самоврядування характеризується поступовим зміцненням фінансової основи територіальних громад, розвитком механізмів місцевої демократії та впровадженням електронного врядування.

Водночас існує низка проблем, які негативно впливають на ефективність функціонування місцевого самоврядування. Серед них — нерівномірність розвитку територіальних громад, недостатній рівень фінансового забезпечення окремих регіонів, кадрові труднощі, недосконалість законодавчого регулювання та недостатній рівень цифровізації управлінських процесів.

Суттєвий вплив на діяльність органів місцевого самоврядування мають наслідки воєнних дій та воєнного стану. Значна кількість громад зазнала руйнування інфраструктури, скорочення економічної активності та зростання соціального навантаження. У цих умовах органи місцевого самоврядування відіграють важливу роль у забезпеченні життєдіяльності населення, організації гуманітарної допомоги та відновленні постраждалих територій [28. С.120].

Місцеве самоврядування є важливим елементом демократичного розвитку України та необхідною умовою побудови ефективної системи публічного управління. Воно забезпечує наближення влади до населення, підвищує рівень участі громадян у вирішенні місцевих питань та сприяє розвитку громадянського суспільства.

Ефективна система місцевого самоврядування сприяє соціально економічному розвитку територій, покращенню якості публічних послуг та зміцненню демократичних інститутів держави.

Таким чином, розвиток місцевого самоврядування в Україні є важливим

напрямом демократичного реформування держави. Подальше вдосконалення системи місцевого самоврядування потребує зміцнення фінансової спроможності територіальних громад, удосконалення законодавства та розвитку механізмів місцевої демократії.

Нормативно-правові засади розвитку місцевого самоврядування в Україні. Важливу роль у становленні сучасної системи місцевого самоврядування в Україні відіграє нормативно-правове забезпечення його функціонування. Правові основи місцевого самоврядування визначають порядок організації місцевої влади, систему органів управління, їхні повноваження та гарантії діяльності [25. С.156].

Основним нормативно-правовим актом у цій сфері є Конституція України, яка закріплює місцеве самоврядування як одну з основ конституційного ладу держави. Конституційні положення визначають право територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення та гарантують організаційну і фінансову самостійність місцевого самоврядування.

Важливе значення має Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», який визначає систему місцевого самоврядування, порядок формування органів місцевої влади, їх повноваження та форми участі громадян у місцевому управлінні. Крім того, діяльність органів місцевого самоврядування регулюється Бюджетним кодексом України, Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування», Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та іншими нормативно правовими актами.

Особливе значення для розвитку місцевого самоврядування має Європейська хартія місцевого самоврядування, яка визначає основні принципи демократичного місцевого управління. Ратифікація Хартії Україною стала важливим кроком у напрямі адаптації національного законодавства до європейських стандартів.

Територіальні громади як основа місцевого самоврядування. Основою

системи місцевого самоврядування в Україні є територіальна громада. Саме територіальна громада виступає первинним суб'єктом місцевого самоврядування та носієм його функцій і повноважень [33. С.56].

Територіальна громада складається з жителів села, селища або міста, які об'єднані спільними інтересами та проживають на відповідній території. Громада має право самостійно вирішувати питання місцевого значення, формувати органи місцевого самоврядування та контролювати їх діяльність.

У процесі реформи децентралізації в Україні було створено об'єднані територіальні громади, які отримали ширші повноваження та додаткові фінансові ресурси. Це дозволило підвищити ефективність місцевого управління та забезпечити більш якісне надання публічних послуг населенню.

Водночас розвиток територіальних громад супроводжується низкою проблем, серед яких нерівномірність економічного розвитку, недостатній рівень інвестиційної привабливості окремих територій та демографічні труднощі.

Фінансова основа місцевого самоврядування. Одним із ключових чинників ефективного функціонування місцевого самоврядування є наявність достатньої фінансової бази. Фінансова самостійність територіальних громад є важливою умовою реалізації принципів децентралізації та забезпечення ефективного управління на місцевому рівні [29. С.45].

Фінансову основу місцевого самоврядування складають місцеві бюджети, комунальна власність, місцеві податки та збори, а також інші фінансові ресурси територіальних громад. У результаті реформи децентралізації органи місцевого самоврядування отримали більше можливостей для самостійного формування та використання бюджетних коштів.

Зростання доходів місцевих бюджетів дозволило громадам реалізовувати інфраструктурні проєкти, модернізувати освітні та медичні заклади, покращувати стан доріг та комунальної інфраструктури.

Разом із тим проблема фінансової нерівності між громадами залишається

актуальною. Частина територіальних громад має недостатній рівень доходів та залишається залежною від державних субвенцій і дотацій.

Розвиток місцевої демократії в Україні. Важливим напрямом розвитку сучасного місцевого самоврядування є розширення механізмів місцевої демократії. Участь громадян у процесі прийняття управлінських рішень сприяє підвищенню відкритості влади, посиленню громадського контролю та розвитку громадянського суспільства [27. С.118].

В Україні поступово розвиваються такі форми місцевої демократії, як громадські слухання, місцеві ініціативи, електронні петиції, бюджети участі та консультації з громадськістю. Вони дозволяють населенню брати активну участь у вирішенні питань місцевого значення та впливати на діяльність органів місцевого самоврядування.

Особливого значення розвиток місцевої демократії набуває в умовах децентралізації, коли територіальні громади отримують більше повноважень та відповідальності за власний розвиток.

Таким чином, місцеве самоврядування в Україні перебуває у стані активного розвитку та реформування. Подальше вдосконалення системи місцевого самоврядування є необхідною умовою зміцнення демократичних інститутів, розвитку територіальних громад та побудови сучасної європейської держави.

2.2. Політика децентралізації

Політика децентралізації є одним із найважливіших напрямів реформування системи публічного управління в Україні. Її основною метою є передача частини владних повноважень, фінансових ресурсів та відповідальності від центральних органів державної влади органам місцевого самоврядування.

Реалізація політики децентралізації спрямована на формування ефективної системи місцевого управління, розвиток територіальних громад та забезпечення більш якісного надання публічних послуг населенню [8].

У сучасних демократичних державах децентралізація розглядається як важливий механізм розвитку місцевої демократії та підвищення ефективності державного управління. Передача повноважень на місцевий рівень дозволяє органам місцевої влади більш оперативно реагувати на потреби населення, враховувати особливості розвитку територій та забезпечувати ефективне використання ресурсів.

Після проголошення незалежності Україна тривалий час залишалася державою з високим рівнем централізації влади. Більшість управлінських рішень ухвалювалася центральними органами влади, а органи місцевого самоврядування мали обмежені повноваження та значну фінансову залежність від державного бюджету [7. С. 183].

Централізована система управління негативно впливала на розвиток територіальних громад та ефективність надання публічних послуг. Місцеві органи влади не мали достатніх ресурсів для реалізації програм розвитку, модернізації інфраструктури та вирішення соціально-економічних проблем.

Необхідність реформування системи місцевого управління була зумовлена також прагненням України до європейської інтеграції та впровадження європейських стандартів демократичного врядування. Одним із ключових напрямів реформування стала децентралізація влади.

Активна фаза реформи децентралізації розпочалася у 2014 році після схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Основною метою реформи стало створення спроможних територіальних громад, здатних самостійно забезпечити соціально-економічний розвиток територій та надання якісних публічних послуг населенню.

Одним із головних напрямів реформи стало добровільне об'єднання територіальних громад. Створення об'єднаних територіальних громад дозволило сформувати більш ефективні адміністративні одиниці з достатнім рівнем фінансових та кадрових ресурсів.

У результаті реформи громади отримали ширші повноваження у сферах освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства, земельних відносин, соціального захисту та місцевого економічного розвитку.

Важливою складовою реформи стала фінансова децентралізація. Органам місцевого самоврядування було передано частину податкових надходжень, зокрема частину податку на доходи фізичних осіб, акцизний податок, плату за землю та інші місцеві податки і збори.

Завдяки фінансовій децентралізації доходи місцевих бюджетів суттєво зросли. Це дозволило територіальним громадам реалізовувати інфраструктурні проєкти, модернізувати заклади освіти та охорони здоров'я, ремонтувати дороги та покращувати комунальну інфраструктуру [29. С.47].

Фінансова самостійність громад сприяла також підвищенню відповідальності місцевої влади за ефективне використання бюджетних коштів та розвиток територій.

Разом із тим проблема фінансової нерівності між громадами залишається актуальною. Частина громад має недостатній рівень економічного розвитку та потребує додаткової державної підтримки.

Принцип субсидіарності. Одним із ключових принципів політики децентралізації є принцип субсидіарності. Його сутність полягає у тому, що рішення повинні прийматися на тому рівні влади, який є найближчим до громадян та здатний найбільш ефективно вирішити конкретне питання.

Принцип субсидіарності широко використовується у країнах Європейського Союзу та є важливим елементом демократичного врядування. Його реалізація сприяє підвищенню ефективності управління та розвитку

місцевої демократії.

В Україні впровадження принципу субсидіарності стало важливим напрямом реформи децентралізації та сприяло розширенню повноважень територіальних громад.

Децентралізація та розвиток місцевої демократії. Політика децентралізації сприяла розвитку механізмів місцевої демократії та активізації участі громадян у процесі прийняття управлінських рішень. Територіальні громади отримали більше можливостей для самостійного визначення пріоритетів місцевого розвитку та контролю за діяльністю органів місцевої влади [30].

У сучасних умовах активно впроваджуються такі форми місцевої демократії, як громадські слухання, електронні петиції, місцеві ініціативи, бюджети участі та консультації з громадськістю [3. С.98].

Розвиток місцевої демократії сприяє підвищенню відкритості діяльності органів влади, зміцненню довіри населення до місцевого самоврядування та розвитку громадянського суспільства.

Попри значні позитивні результати, реалізація політики децентралізації супроводжується низкою проблем. Однією з основних проблем є нерівномірний рівень розвитку територіальних громад. Частина громад має недостатню фінансову базу та обмежені можливості для забезпечення належного рівня публічних послуг.

Суттєвою проблемою є кадрове забезпечення органів місцевого самоврядування. У багатьох громадах спостерігається нестача висококваліфікованих фахівців у сфері економіки, фінансів, права та публічного управління.

Існують також проблеми нормативно-правового забезпечення реформи. Необхідним є подальше вдосконалення законодавства щодо розмежування повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування.

Додаткові труднощі для реалізації політики децентралізації виникли в умовах воєнного стану та збройної агресії проти України. Значна кількість територіальних громад зазнала руйнувань інфраструктури, скорочення економічної активності та збільшення соціального навантаження.

Політика децентралізації має важливе значення для демократичного розвитку України та формування ефективної системи публічного управління. Передача повноважень на місцевий рівень сприяє підвищенню ефективності управління, розвитку територіальних громад та зміцненню місцевої демократії.

Реформа децентралізації створила передумови для більш активного залучення громадян до процесу управління, розвитку місцевих ініціатив та формування відповідального громадянського суспільства [7. С.108].

У сучасних умовах децентралізація залишається одним із ключових напрямів державної політики України. Подальший розвиток реформи потребує зміцнення фінансової спроможності громад, удосконалення законодавства, розвитку електронного врядування та підвищення професійного рівня посадових осіб місцевого самоврядування.

Таким чином, політика децентралізації є важливим механізмом демократичного реформування держави та підвищення ефективності системи місцевого самоврядування. Її реалізація сприяє розвитку територіальних громад, зміцненню місцевої демократії та побудові сучасної європейської моделі управління в Україні.

Адміністративно-територіальна реформа як складова децентралізації. Важливим напрямом політики децентралізації в Україні стала адміністративно-територіальна реформа, спрямована на оптимізацію системи місцевого управління та формування спроможних територіальних громад. Необхідність проведення реформи була зумовлена неефективністю попередньої системи адміністративно-територіального устрою, яка характеризувалася значною кількістю малочисельних громад із недостатнім рівнем фінансового та кадрового

забезпечення.

У межах адміністративно-територіальної реформи було здійснено укрупнення територіальних громад та районів. Створення нових адміністративних одиниць дозволило підвищити ефективність управління, покращити доступ населення до адміністративних послуг та забезпечити більш раціональне використання бюджетних ресурсів.

Важливим результатом реформи стало формування спроможних громад, які отримали можливість самостійно реалізовувати програми місцевого розвитку, залучати інвестиції та модернізувати інфраструктуру.

Разом із тим адміністративно-територіальна реформа супроводжувалася певними труднощами, пов'язаними з необхідністю адаптації новостворених громад до нових умов функціонування, реорганізацією органів влади та вирішенням кадрових питань [18. С.8].

Роль міжнародної підтримки у реалізації децентралізації. Важливе значення у процесі реалізації політики децентралізації в Україні має міжнародна підтримка. Реформування системи місцевого самоврядування відбувається за активної участі міжнародних організацій, європейських інституцій та іноземних партнерів.

Значну допомогу Україні у впровадженні децентралізації надають Рада Європи, Європейський Союз, Програма розвитку ООН та інші міжнародні організації. Їх діяльність спрямована на надання консультативної, фінансової та технічної допомоги у сфері реформування місцевого самоврядування.

Міжнародні партнери сприяють розвитку місцевої демократії, впровадженню сучасних управлінських практик, підготовці кадрів для органів місцевого самоврядування та реалізації інфраструктурних проєктів у територіальних громадах.

Особливого значення міжнародна підтримка набула в умовах воєнного стану, коли значна частина територіальних громад потребує допомоги у

відновленні інфраструктури та забезпеченні соціального захисту населення.

Вплив децентралізації на соціально-економічний розвиток громад. Політика децентралізації суттєво вплинула на соціально-економічний розвиток територіальних громад. Передача фінансових ресурсів та управлінських повноважень на місцевий рівень створила умови для більш ефективного використання бюджетних коштів та реалізації місцевих програм розвитку.

Завдяки реформі громади отримали можливість самостійно визначати пріоритетні напрями розвитку територій, модернізувати об'єкти інфраструктури, покращувати транспортне сполучення, розвивати систему освіти та охорони здоров'я.

У багатьох громадах було реалізовано проєкти з ремонту доріг, модернізації шкіл та лікарень, будівництва спортивних і культурних об'єктів. Крім того, децентралізація сприяла активізації інвестиційної діяльності та розвитку малого й середнього бізнесу на місцевому рівні [4. С.74].

Разом із позитивними результатами існують і певні труднощі. Частина громад має недостатній рівень економічного потенціалу, що ускладнює реалізацію масштабних проєктів розвитку та забезпечення стабільного наповнення місцевих бюджетів.

Децентралізація та цифровізація місцевого управління. Одним із сучасних напрямів реалізації політики децентралізації є цифровізація системи місцевого управління. Впровадження електронного врядування сприяє підвищенню ефективності роботи органів місцевого самоврядування та забезпечує відкритість їх діяльності [3. С.102].

Органи місцевого самоврядування активно впроваджують електронний документообіг, онлайн-сервіси для надання адміністративних послуг, електронні платформи для взаємодії з населенням та системи електронних петицій.

Важливе значення має розвиток цифрових навичок працівників органів місцевого самоврядування та населення. Використання сучасних інформаційних

технологій дозволяє спростити процедури управління, скоротити рівень бюрократії та забезпечити більш оперативне реагування на потреби громадян.

Особливого значення набуває розвиток кадрового потенціалу органів місцевого самоврядування. Ефективне функціонування територіальних громад потребує висококваліфікованих фахівців у сферах економіки, фінансів, права, стратегічного планування та управління проєктами.

У сучасних умовах цифровізація місцевого управління є важливою умовою побудови ефективної системи публічного управління та розвитку електронної демократії.

У післявоєнний період важливим завданням стане відновлення територіальних громад, які постраждали внаслідок воєнних дій. Органи місцевого самоврядування відіграватимуть ключову роль у відбудові інфраструктури, забезпеченні соціального захисту населення та реалізації програм економічного розвитку [31. С.230].

Таким чином, політика децентралізації є важливим чинником демократичного розвитку України та модернізації системи публічного управління. Її подальша реалізація сприятиме зміцненню місцевого самоврядування, розвитку територіальних громад та побудові сучасної європейської моделі державного управління.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Основні проблеми функціонування місцевого самоврядування на сучасному етапі

Сучасний етап розвитку місцевого самоврядування в Україні характеризується одночасним поєднанням позитивних результатів реформування та наявністю значної кількості проблем, які негативно впливають на ефективність діяльності органів місцевої влади. Незважаючи на успішну реалізацію окремих напрямів децентралізації, система місцевого самоврядування продовжує стикатися з фінансовими, кадровими, організаційними, правовими та соціально-економічними труднощами.

Проблеми функціонування місцевого самоврядування мають комплексний характер та потребують системного підходу до їх вирішення. Значний вплив на сучасний стан місцевого самоврядування мають процеси реформування державного управління, наслідки воєнних дій, економічна нестабільність та нерівномірність розвитку територій [34. С.43].

Однією з найбільш актуальних проблем місцевого самоврядування є недостатній рівень фінансового забезпечення окремих територіальних громад. Хоча реформа децентралізації сприяла зростанню доходів місцевих бюджетів, значна кількість громад залишається фінансово залежною від державних субвенцій та дотацій.

Особливо гостро проблема фінансової недостатності проявляється у сільських громадах, де рівень економічної активності є низьким, а власна дохідна база місцевих бюджетів залишається обмеженою. Недостатність фінансових ресурсів ускладнює реалізацію інфраструктурних проєктів, модернізацію

закладів освіти та охорони здоров'я, розвиток комунального господарства та забезпечення належного рівня публічних послуг.

Важливою проблемою є також нерівномірність фінансової спроможності територіальних громад. Частина громад має значний економічний потенціал та можливості для залучення інвестицій, тоді як інші громади залишаються дотаційними та не можуть забезпечити стабільний соціально-економічний розвиток.

Суттєвою проблемою функціонування місцевого самоврядування є недостатній рівень кадрового забезпечення органів місцевої влади. У сучасних умовах ефективне управління територіальними громадами потребує висококваліфікованих фахівців у сферах права, економіки, фінансів, стратегічного планування та управління проєктами.

У багатьох територіальних громадах спостерігається дефіцит кваліфікованих кадрів, особливо у сільській місцевості. Низький рівень заробітної плати, значне навантаження та недостатні можливості професійного розвитку ускладнюють залучення молодих спеціалістів до роботи в органах місцевого самоврядування [35. С.165].

Проблемою залишається також недостатній рівень професійної підготовки посадових осіб місцевого самоврядування. В умовах децентралізації громади отримали значно ширші повноваження, однак не всі працівники місцевих органів влади мають достатній досвід та знання для ефективного виконання нових функцій.

Важливою проблемою функціонування місцевого самоврядування є недосконалість нормативно-правової бази. Незважаючи на значну кількість ухвалених законодавчих актів, система правового регулювання місцевого самоврядування потребує подальшого вдосконалення та узгодження з європейськими стандартами.

У практичній діяльності органів місцевого самоврядування часто

виникають проблеми, пов'язані з нечітким розмежуванням повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування. У деяких випадках спостерігається дублювання функцій або, навпаки, відсутність чіткого визначення відповідальності за виконання окремих завдань.

Потребують удосконалення також механізми державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування. Важливо забезпечити баланс між самостійністю територіальних громад та необхідністю дотримання законності у діяльності місцевих органів влади.

Однією з найбільш складних проблем сучасного місцевого самоврядування є нерівномірність розвитку територіальних громад. Різний рівень економічного потенціалу регіонів призводить до суттєвих відмінностей у рівні життя населення, розвитку інфраструктури та якості публічних послуг.

Частина громад має потужну економічну базу, розвинену інфраструктуру та значні можливості для залучення інвестицій. Водночас інші громади стикаються з високим рівнем безробіття, відтоком населення, занепадом інфраструктури та дефіцитом бюджетних ресурсів [22. С.384].

Особливо гостро проблема нерівномірного розвитку проявляється у сільських територіях, де спостерігається скорочення населення, недостатній рівень розвитку транспортної інфраструктури та обмежений доступ до якісних соціальних послуг.

Важливою проблемою функціонування місцевого самоврядування залишається недостатній рівень прозорості діяльності окремих органів місцевої влади. У деяких випадках спостерігаються прояви корупції, неефективного використання бюджетних коштів та порушення принципів відкритості й підзвітності перед громадою.

Недостатній рівень громадського контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування негативно впливає на довіру населення до місцевої влади та ускладнює реалізацію принципів демократичного управління.

Для вирішення цієї проблеми важливим є розвиток механізмів електронної демократії, забезпечення відкритого доступу до інформації про діяльність органів місцевого самоврядування та посилення громадської участі у процесі прийняття рішень.

Наслідки воєнного стану для місцевого самоврядування. Серйозним викликом для функціонування місцевого самоврядування стали наслідки воєнного стану та збройної агресії проти України. Значна кількість територіальних громад зазнала руйнування об'єктів інфраструктури, житлового фонду, освітніх та медичних закладів.

Воєнні дії призвели до скорочення економічної активності, зменшення надходжень до місцевих бюджетів та збільшення соціального навантаження на органи місцевого самоврядування. Особливо складною є ситуація у громадах, які перебувають поблизу зони бойових дій або зазнали тимчасової окупації [28. С.48].

Водночас органи місцевого самоврядування відіграють важливу роль у забезпеченні життєдіяльності населення, організації гуманітарної допомоги, підтримці внутрішньо переміщених осіб та відновленні інфраструктури.

Значення вирішення проблем місцевого самоврядування. Ефективне вирішення проблем функціонування місцевого самоврядування є необхідною умовою демократичного розвитку України та підвищення ефективності системи публічного управління.

Подальше вдосконалення місцевого самоврядування потребує зміцнення фінансової спроможності територіальних громад, розвитку кадрового потенціалу, удосконалення законодавства та впровадження сучасних управлінських технологій.

Таким чином, сучасна система місцевого самоврядування в Україні стикається з комплексом проблем, які потребують ефективного державного регулювання та активної участі територіальних громад у процесі реформування.

Подолання існуючих труднощів сприятиме зміцненню місцевої демократії, розвитку територій та підвищенню якості життя населення.

Проблеми взаємодії органів місцевого самоврядування та державної влади. Однією з важливих проблем функціонування місцевого самоврядування в Україні є недостатньо ефективна взаємодія між органами місцевого самоврядування та органами державної влади. У процесі реалізації реформи децентралізації відбулося розширення повноважень територіальних громад, однак механізми координації діяльності різних рівнів влади залишаються не повністю врегульованими [19. С.120].

У практичній діяльності часто виникають ситуації, коли окремі повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування перетинаються або дублюються. Це призводить до ускладнення процесу прийняття управлінських рішень, затримки реалізації програм розвитку та виникнення конфліктів компетенції.

Проблемою є також недостатній рівень узгодженості державної та місцевої політики у сфері соціально-економічного розвитку територій. Ефективне функціонування системи місцевого самоврядування потребує налагодження конструктивної співпраці між центральними органами влади та територіальними громадами.

Демографічні проблеми територіальних громад. Суттєвий вплив на розвиток місцевого самоврядування мають демографічні процеси. В Україні спостерігається скорочення чисельності населення, старіння населення та активна міграція працездатних громадян до великих міст або за кордон.

Особливо гостро демографічна проблема проявляється у сільських територіях, де спостерігається зменшення кількості населення, закриття шкіл, медичних закладів та скорочення економічної активності. Це негативно впливає на фінансову спроможність громад та ускладнює забезпечення належного рівня публічних послуг.

Міграція молоді та кваліфікованих працівників зменшує кадровий потенціал територіальних громад та ускладнює реалізацію програм місцевого розвитку. У таких умовах органи місцевого самоврядування змушені шукати нові механізми підтримки економічної активності та стимулювання розвитку територій.

Проблеми участі громадян у місцевому самоврядуванні. Незважаючи на розвиток механізмів місцевої демократії, рівень участі населення у діяльності місцевого самоврядування залишається недостатнім. Частина громадян не бере активної участі у вирішенні питань місцевого значення та не проявляє достатнього інтересу до діяльності органів місцевої влади.

Однією з причин низької громадянської активності є недостатній рівень політичної культури та поінформованості населення щодо механізмів участі у місцевому управлінні. Крім того, у деяких випадках громадяни не довіряють органам місцевого самоврядування через прояви корупції або недостатню відкритість діяльності влади [26. С.93].

Для вирішення цієї проблеми необхідним є розвиток громадянського суспільства, підвищення рівня політичної культури населення та створення ефективних механізмів взаємодії між органами місцевого самоврядування та територіальними громадами.

Проблеми стратегічного планування розвитку громад. Однією з актуальних проблем функціонування місцевого самоврядування є недостатній рівень стратегічного планування розвитку територій. У багатьох громадах відсутні довгострокові програми соціально-економічного розвитку або вони мають формальний характер.

Ефективне стратегічне планування є важливою умовою сталого розвитку територіальних громад, оскільки дозволяє визначити пріоритетні напрями розвитку, залучати інвестиції та забезпечувати ефективне використання ресурсів.

Недостатній рівень стратегічного планування часто пов'язаний із кадровими проблемами, нестачею фінансових ресурсів та недостатнім рівнем аналітичного забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування.

Необхідність комплексного вирішення проблем місцевого самоврядування.
Сучасні проблеми функціонування місцевого самоврядування мають системний характер та потребують комплексного підходу до їх вирішення. Подальше реформування системи місцевого самоврядування повинно бути спрямоване на зміцнення фінансової спроможності громад, розвиток кадрового потенціалу, вдосконалення законодавства та підвищення рівня прозорості діяльності органів місцевої влади.

Важливим напрямом є також розвиток цифрових технологій, впровадження сучасних механізмів електронного врядування та активізація участі громадян у процесі прийняття управлінських рішень.

Таким чином, ефективне вирішення проблем місцевого самоврядування є необхідною умовою демократичного розвитку України, зміцнення громадянського суспільства та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку територіальних громад.

3.2. Перспективи та напрями вдосконалення системи місцевого самоврядування в Україні

Подальший розвиток місцевого самоврядування в Україні є одним із ключових напрямів демократичного реформування держави та важливою умовою ефективного функціонування системи публічного управління. У сучасних умовах особливого значення набуває вдосконалення механізмів діяльності органів місцевого самоврядування, підвищення їхньої фінансової спроможності та забезпечення сталого розвитку територіальних громад.

Реформа децентралізації створила передумови для модернізації системи місцевого самоврядування, однак подальший розвиток цієї сфери потребує комплексного вирішення існуючих проблем та впровадження сучасних механізмів управління відповідно до європейських стандартів.

Подальше вдосконалення законодавчої бази. Одним із найважливіших напрямів розвитку місцевого самоврядування є вдосконалення нормативно-правового забезпечення його діяльності. Незважаючи на значну кількість ухвалених законодавчих актів, система правового регулювання місцевого самоврядування потребує подальшого оновлення та узгодження з європейськими стандартами [36. С.64].

Важливим завданням є чітке розмежування повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Це дозволить уникнути дублювання функцій, підвищити ефективність управління та забезпечити належний рівень відповідальності кожного рівня влади.

Необхідним є також удосконалення законодавства щодо діяльності територіальних громад, місцевих бюджетів, управління комунальною власністю та розвитку механізмів місцевої демократії.

Зміцнення фінансової спроможності територіальних громад. Одним із пріоритетних напрямів удосконалення системи місцевого самоврядування є зміцнення фінансової основи територіальних громад. Фінансова самостійність є необхідною умовою ефективного функціонування органів місцевої влади та реалізації програм соціально-економічного розвитку.

Для зміцнення фінансової спроможності громад необхідно:

- розширити джерела доходів місцевих бюджетів;
- удосконалити систему міжбюджетних відносин;
- забезпечити більш справедливий розподіл фінансових ресурсів між територіями;
- стимулювати розвиток місцевого підприємництва та інвестиційної

діяльності.

Важливе значення має підтримка економічного розвитку громад, створення нових робочих місць та розвиток малого й середнього бізнесу на місцевому рівні.

Розвиток електронного врядування. У сучасних умовах одним із найбільш перспективних напрямів удосконалення місцевого самоврядування є розвиток електронного врядування. Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє підвищити ефективність діяльності органів місцевої влади, забезпечити відкритість їх роботи та покращити взаємодію з населенням [4. С.144].

Органи місцевого самоврядування повинні активно впроваджувати:

- електронний документообіг;
- онлайн-сервіси для надання адміністративних послуг;
- системи електронних петицій;
- цифрові платформи для взаємодії з громадянами;
- механізми електронної демократії.

Розвиток електронного врядування сприятиме скороченню рівня бюрократії, підвищенню прозорості діяльності органів влади та забезпеченню оперативного реагування на потреби населення.

Підвищення професійного рівня посадових осіб місцевого самоврядування. Важливою умовою ефективного функціонування місцевого самоврядування є наявність висококваліфікованих кадрів. У сучасних умовах органи місцевої влади потребують фахівців у сферах права, економіки, фінансів, стратегічного планування, міжнародного співробітництва та управління проєктами.

Для підвищення професійного рівня посадових осіб місцевого самоврядування необхідно:

- удосконалити систему професійного навчання;
- забезпечити регулярне підвищення кваліфікації;
- створити умови для професійного розвитку молодих спеціалістів;

- впроваджувати сучасні методи управління.

Особливого значення набуває розвиток цифрових навичок працівників органів місцевого самоврядування та їх здатність працювати в умовах цифровізації системи управління.

Розвиток місцевої демократії та громадянської участі. Перспективним напрямом розвитку місцевого самоврядування є розширення механізмів участі громадян у процесі прийняття управлінських рішень. Активна участь населення у вирішенні питань місцевого значення сприяє розвитку громадянського суспільства та підвищенню рівня довіри до органів влади.

Розвиток місцевої демократії сприяє підвищенню відкритості діяльності органів місцевого самоврядування та забезпечує ефективний громадський контроль за використанням бюджетних ресурсів.

Розвиток міжнародного співробітництва територіальних громад. Важливим напрямом удосконалення місцевого самоврядування є розширення міжнародного співробітництва територіальних громад. Участь у міжнародних проєктах та партнерських програмах дозволяє громадам залучати додаткові фінансові ресурси, обмінюватися досвідом та впроваджувати сучасні управлінські практики.

Особливе значення має співпраця України з Європейський Союз, Рада Європи, міжнародними фінансовими організаціями та програмами технічної допомоги. Міжнародна підтримка сприяє розвитку інфраструктури територіальних громад, реалізації програм енергоефективності, цифровізації управління та підготовці кадрів для органів місцевого самоврядування.

Відновлення територіальних громад у післявоєнний період. У сучасних умовах одним із найважливіших напрямів розвитку місцевого самоврядування є відновлення територіальних громад, які постраждали внаслідок воєнних дій. Органи місцевого самоврядування відіграватимуть ключову роль у процесах післявоєнної відбудови держави. Основними завданнями місцевої влади у

післявоєнний період стануть:

- відновлення інфраструктури;
- забезпечення населення житлом;
- підтримка внутрішньо переміщених осіб;
- розвиток місцевої економіки;
- створення нових робочих місць;
- реалізація соціальних програм.

Ефективне відновлення територіальних громад потребуватиме тісної взаємодії органів державної влади, місцевого самоврядування, міжнародних партнерів та громадянського суспільства. *Значення вдосконалення місцевого самоврядування для розвитку України.* Подальший розвиток системи місцевого самоврядування має важливе значення для демократичного розвитку України та формування ефективної системи публічного управління. Ефективне місцеве самоврядування сприяє підвищенню якості життя населення, зміцненню громадянського суспільства та розвитку територіальних громад. Перспективи розвитку місцевого самоврядування в Україні пов'язані з подальшим поглибленням процесів децентралізації, зміцненням фінансової самостійності громад, розвитком цифрових технологій та вдосконаленням механізмів місцевої демократії. Реалізація зазначених напрямів сприятиме формуванню ефективної системи місцевого самоврядування та побудові сучасної європейської держави.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було визначено, що місцеве самоврядування є важливим елементом демократичної системи державного управління та одним із основних механізмів реалізації народовладдя. Воно забезпечує участь населення у вирішенні питань місцевого значення, сприяє розвитку територіальних громад та підвищує ефективність функціонування публічної влади.

У першому розділі дипломної роботи було досліджено теоретико-методологічні основи місцевого самоврядування. Встановлено, що місцеве самоврядування являє собою право та здатність територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах чинного законодавства. Основними принципами місцевого самоврядування є законність, гласність, виборність, самостійність, підзвітність та поєднання місцевих і державних інтересів. Також було розглянуто сучасні моделі місцевого самоврядування — ангlosаксонську, континентальну та змішану — та визначено їхні особливості.

У другому розділі проаналізовано розвиток і сучасний стан місцевого самоврядування в Україні. Встановлено, що після здобуття незалежності Україна розпочала процес формування демократичної системи місцевого самоврядування, важливими етапами якого стали прийняття Конституції України та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Особливе значення для розвитку місцевого самоврядування мала реформа децентралізації, що сприяла передачі значної частини повноважень і фінансових ресурсів територіальним громадам.

Дослідження показало, що децентралізація стала одним із найбільш успішних напрямів реформування системи публічного управління в Україні. У результаті створення об'єднаних територіальних громад було підвищено рівень

фінансової спроможності місцевих бюджетів, розширено можливості громад щодо реалізації програм соціально-економічного розвитку та покращено якість надання адміністративних послуг населенню.

Разом із позитивними результатами у роботі було виявлено низку проблем функціонування місцевого самоврядування на сучасному етапі. Серед основних проблем визначено недостатній рівень фінансового забезпечення окремих громад, нерівномірність соціально-економічного розвитку територій, недосконалість законодавчої бази, кадрові труднощі та недостатній рівень цифровізації управлінських процесів. Значний негативний вплив на діяльність органів місцевого самоврядування мають наслідки воєнних дій та потреба у відновленні постраждалих територій.

У ході дослідження було обґрунтовано перспективи та напрями вдосконалення системи місцевого самоврядування в Україні. Основними напрямами визначено подальший розвиток децентралізації, зміцнення фінансової самостійності територіальних громад, удосконалення нормативно-правового забезпечення, розвиток електронного врядування, підвищення професійного рівня посадових осіб та розширення механізмів участі громадян у процесі прийняття управлінських рішень.

Отже, ефективне функціонування місцевого самоврядування є необхідною умовою демократичного розвитку України та побудови сучасної європейської держави. Подальше вдосконалення системи місцевого самоврядування сприятиме підвищенню якості життя населення, забезпеченню сталого розвитку територій та зміцненню громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асоціація міст України. URL: <https://www.auc.org.ua/> (дата звернення: 22.04.2026).
2. Бальцій Ю. Ю. Щодо визначення суб'єктів місцевого самоврядування України. Правове життя сучасної України : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Гельветика, 2024. С. 307-310.
3. Бородін Є., Піскоха Н., Демошенко Г. Проблеми і переваги цифровізації місцевого самоврядування. Аспекти публічного управління. 2021. Том 9 № 4. С. 95-103
4. Горащенков О. М. Глава держави та місцеве самоврядування в Україні: конституційно-правові засади взаємодії. Київ : Фенікс, 2022. 184 с.
5. Глипка А.О. Функції місцевого самоврядування в умовах трансформації політичної системи України. Актуальні проблеми політики. 2021. Вип. 58. С. 180–189.
6. Георгізова І. Л. Навчально-методичний посібник з дисципліни «Муніципальне право України» Черкаси : ФОП О. Ф. Нечитайло «Поліграфічний центр», 2016. 74 с.
7. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / Бориславська О. М., Заверуха І. Б., Школик А. М. Центр політико-правових реформ. Київ : Москаленко О. М., 2022. 212 с.
8. Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 26.04.2026).
9. Європейська хартія місцевого самоврядування. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 25.04.2026).
10. Євтушенко О. Н. Місцеве самоврядування в Україні : теорія та практика становлення : навчальний посібник / О. Н. Євтушенко, Т. В. Лушагіна. Миколаїв : Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2023. 316 с.

11. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05 лютого 2015 року № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 16.04.2026).
12. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: <https://surl.li/dpyjaz> (дата звернення: 21.04.2026).
13. Конституція України. URL: <https://surli.cc/aubpmy> (дата звернення: 19.04.2026)
14. Конституційно-правові засади організації і здійснення державної влади в Україні : монограф. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 428 с.
15. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. URL: <https://surl.li/tqviyn> (дата звернення: 15.05.2026).
16. Кривульський Д.С. Правове регулювання діяльності органів місцевого самоврядування та процес децентралізації в Україні. Науковий журнал «ЛЮГОС. Мистецтво наукової думки. 2022. № 2. С. 53–56.
17. Кравченко В.В., Пітцик М.В. Муніципальне право України : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2021. 672 с.
18. Кравченко І. О., Ткаченко В. В. Правовий статус органів місцевого самоврядування як суб'єктів публічного управління (адміністрування). Академічні візії. 2025. Вип. 41. С. 1–11.
19. Колянко О. В. Взаємодія органів державного управління і місцевого самоврядування з громадськістю. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2021. № 65. С. 116-122.
20. Макарець С., Некряч А., Приходько С., Шаравара Т. Місцеве самоврядування у країнах Центральної і Східної Європи: політичний профіль : підручник. Полтава, Київ : Видавництво «Ліра-К», 2025. 252 с.
21. Батанов О. Метод муніципального права як галузі права: дискусійні

питання теорії. Український часопис конституційного права. 2023. №3. С. 56-78.

22. Місцеве самоврядування в Україні. Актуальне законодавство та судова практика. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 452 с.

23. Місцеве самоврядування в Україні та світі: теорія та практика : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 5 листопада 2025 року / за заг. ред. В. Ю. Медвідь, Т. М. Лозинської, О. В. Дорофєєва. Полтава : ПДАУ, 2025. 268 с.

24. Місцеве самоврядування в Україні: теорія і практика. Посібник для депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів / Б.А. Руснак. Одеса, 2019. 536 с.

25. Місцеве самоврядування в Україні в умовах становлення правової держави: Монографія /За редакцією Ю. М. Тодики і В. А. Шумілка. Харків : ТОВ «Одіссей», 2022. 392 с.

26. Некряч А., Шаравара Т., Приходько С., Макарець С. Самоосвіта в громадах : посібник. Полтава, 2024. 135 с.

27. Павлович-Сенета Я. П., Лозинський Ю. Р. Становлення та перспективи розвитку місцевого самоврядування в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2025. Вип. 90. Ч. 1. с. 321–326.

28. Пирога І. С., Пирога М. І. Роль місцевого самоврядування у відбудові в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. Том 1. № 77. С. 117-123.

29. Прієшкіна О. В. Особливості фінансування місцевого самоврядування в Україні в умовах децентралізації. Правова держава. 2017. № 27. с. 43-48.

30. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету міністрів України від 01 квітня 2014 року № 333-р. URL: <https://surl.li/icicdv> (дата звернення: 11.04.2026).

31. Руденко М.В. Окремі питання функціонування місцевого

самоврядування в Україні під час воєнного стану. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2023. № 2 (46). с. 226–236.

32. Теорія муніципального права : монографія. / О. В.Батанов. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 412 с.

33. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні. Київ : Ін-т держави і права ім. ВМ Корецького НАН України, 2018. 260 с.

34. Ткачук А. Місцеве самоврядування та децентралізація. Практичний посібник. Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». Київ : ТОВ «Софія». 2017. 120 с.

35. Ткачук А. Ф., Агранофф Р., Браун Т. Місцеве самоврядування: світовий та український досвід. Київ : «ЗАПОВІТ», 2016. 188 с.

36. Ткачук А.Ф. Місцеве самоврядування та децентралізація. Законодавство (навчальний модуль). Київ : ІКЦ «Легальний статус», 2016. 80 с.

37. Утвенко В. В. Теорія та історія місцевого самоврядування : навч. посібник. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 234 с.

38. Шаповал Т.Б., Чубіна А.С. Місцеве самоврядування в Україні як конституційно-правовий інститут. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : юридичні науки. 2018. Т. 29 (68). № 6. С. 33–38.

39. Шевченко О. В., Романова В. В., Жаліло Я. А. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні: наук. доп. / за наук. ред. д-ра екон. наук Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2020. 153 с.

40. U-LEAD with Europe URL: <https://u-lead.org.ua/> (дата звернення: 12.04.2026).